जन्मप पु॰ जन्म जन्मलग्नं पाति पा–क। १जन्मलग्नपतौ २जन्मराशिपतौ च जन्मपत्यादयोऽप्यत्र। "जन्मपः क्रूरितोऽशुभैः" नी॰ ता॰।

जन्मभ न॰ ६त॰। १जन्मनक्षत्रे २जन्मलग्ने ३ जन्मराशौ च ४जन्मनक्षत्रादिसजातीये नक्षत्रादौ जन्मर्क्षादयोऽप्यत्र। "जन्मर्क्षे निधनेऽपि च" ज्यो॰त॰।

जन्मभूमि स्त्री ६त॰। जन्मस्थाने। "जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी" उद्भटः।
"वर्द्धनीया वयं नूनं त्वया यादवनन्दन!। अथ वा प्राणिनस्तात! रमन्ते जन्मभूमिषु" हरिवं॰१०३ अ॰।

जन्ममास पु॰ ६त॰। १जन्माधारमासे २तत्सजातीये मासे च "न जन्ममासे न च चैत्रपौषे क्षौरं विवाहो न च कर्णवेधः" ज्यो॰त॰ "जन्मर्क्षे जन्ममासे वा तारायामथ जन्मनि। जन्मलग्ने भवेदूढ़ा धनाढ्या जन्मभोदये" चण्डेश्वरः। जन्ममासश्च यस्मिन् चान्द्रे मासे जन्म स मासः इत्येके जन्मतिथिमारभ्य त्रिंशत्तिथ्यात्मको मासो जन्ममास इति पक्षान्तरं यथाह मु॰ चि॰ व्याख्यायां पी॰ धा॰ "जन्मर्क्षमासतिथयो व्यतिपातभद्रावैधृत्यमापितृदिनानि तिथिक्षयर्द्धी। न्यूनाधिमासकुलिकप्रहरार्धपातविष्कम्भवज्रघटिकात्रयमेव वर्ज्यम्" मु॰ चि॰। जन्मर्क्षमास तिथिप्रभृतयः पदार्थाः सर्वेषु कर्मसु वर्ज्या इति द्वितीय श्लोकेनान्वयः तान् पदार्थानाह जन्मर्क्षेति यस्मिन्नक्षत्रे जन्म भवेत् तज्जन्मर्क्षं यस्मिन् मासे जन्म भवेत् स जन्ममासः यस्यां तिथौ जन्म भवेत् स जन्मतिथिः एते वर्ज्याः यदाह वसिष्ठः "स्वजन्ममासर्क्षतिथिक्षणेषु वैनाशकाद्यृक्षगणेषु भेषु। नोद्वाहयात्राभ्युदयाभिलाषी नैवाद्यगर्भद्वितयं कदाचित्"। अयं च जन्मनक्षत्रमासतिथिनिषेधः आद्यगर्भस्यैव यदाह नारदः "जन्ममासे न जन्मर्क्षे न जन्मदिवसेऽपि वा। आद्यगर्भसुतस्यापि दुहितुर्वा करग्रहः" इति अनेनाद्यगर्भव्यतिरिक्तकन्यायास्तादृशवरस्य जन्मर्क्षमासतिथिषु शुभफलत्वमुक्तं भवति अतएवाह च्यवनः "जन्मर्क्षे जन्ममासे वा तारायामथ जन्मनि। जन्मलग्ने भवेदूढ़ा पुत्राढ्या पतिवल्लभा"। अथ जन्ममासलक्षणं जगन्मोहने वृद्धगर्गः "आरभ्य जन्मदिवसं यावत्त्रिंशद्दिनं भवेत्। स जन्ममासो विज्ञेयो गर्हितः सर्वकर्मसु" इति अस्यापि विशेषस्तत्रैव "जातं दिनं दूषयते वसिष्ठः पञ्चैव गर्गस्त्रिदिनं तथात्रिः। तज्जन्मपक्षं किल भागुरिश्च व्रते विवाहे गमने क्षुरे चेति"। वस्तुतस्तु यस्मिंश्चान्द्रमासे चैत्रादौ जन्माभूत् स चान्द्रमासो जन्ममासतया त्याज्य इति युक्तमुत्पश्यामः "इन्द्राग्नी यत्र हूयेते मासादिः स प्रकीर्त्तितः। अग्नीषोमौ स्थितौ मध्ये समाप्तौ पितृसोमकाविति" हारीतवचनात् "उपवासव्रतोद्वाहा यात्रा क्षौरोपनायनम्। तिथिवर्षादिनिखिलं चान्द्रमानेन गृह्यते" इति कश्यपोक्तेश्च। अत्र चान्द्रमासस्यैव चूड़ादौ निषेध इति स्थितम्।
जन्ममासस्य जन्मतिथिकृत्ये चान्द्रपरता क्षौरादि निषेधे सौरपरतेति म॰ त॰ रघु॰। "विवाहादौ स्मृतः सौरः" इति तद्धृतवचनात्। आचारभेदात् देशभेदाच्च व्यवस्था। उपयमशब्दे १२४४ पृ॰ अधिकं दृश्यम्।

जन्मराशि पु॰ ६त॰। जन्मकालिकराशिसजातीये राशौ।

जन्मवर्त्मन् न॰ ६त॰। योनौ त्रिका॰। "योनेः शरीरम्" शा॰सू॰ तस्याः शरीरोत्पत्तिस्थानत्वकीर्त्तनात् तथात्वम्।

जन्मशय्या स्त्री जन्मनिमित्तं शय्या। प्रसवार्थशय्यायाम्। "स ददर्श महात्मानं शरतल्पगतं प्रभो!। जन्मशय्यागतं वीरं कार्त्तिकेयमिव प्रभुम्" भा॰ भी॰ १२५ अ॰।

जन्मान्तर न॰ अन्यत् जन्म मयू॰स॰। भवान्तरे परलोके। ततः गहा॰भवार्थे छ। जन्मान्तरीय परजन्मभवे त्रि॰। "जन्मान्तरीयतत्पापवतः सहमरणेनोद्धारः" शु॰त॰रघु॰

जन्माष्टमी स्त्री कृष्णस्य जन्माधारोऽष्टमी। कृष्णजन्माष्टम्याम् कृष्णाष्टमी शब्दे २२२०पृ॰ विवृतिः। हरिभक्तिविलासमते तु तत्रत्यव्रतकालव्यवस्था यथा
"जन्माष्टमी पूर्वविद्धा न कर्त्तव्या कदाचन। पलवेधे तु विप्रेन्द्र! सप्तम्या चाष्टमीं त्यजेत्। सुराया विन्दुना स्पृष्टं गङ्गाम्भःकलसं यथा। विना ऋक्षेण कर्त्तव्या नवमी संयुताष्टमी। सऋक्षापि न कर्त्तव्या सप्तमी संयुताष्टमी। तस्मात् सर्वप्रयत्नेन त्याज्यमेवाशुभं बुधैः। वेधे पुण्यक्षयं याति तमः सूर्य्योदये यथा। यच्च वह्निपुराणादौ प्रोक्तं विद्धाष्टमीव्रतम्। अवैष्णवपरं तच्च कृतं वा देवमायया"। [जीवे अमरः।

जन्मिन् त्रि॰ जन्मास्त्यस्य व्रीह्यादि॰ इनि। प्राणिनि

जन्मेजय पु॰ जनमेजय+पृषो॰। जन्मेजयनृपे हारा॰।

जन्य त्रि॰जन-"भव्यंगयेत्यादि" प्रा॰कर्त्तरि यत्। १जायमाने। जन-णिच्–कर्म्मणि यत्। २उत्पाद्ये "जन्यानां जनकालः" भाषा॰। कर्त्तरि यत्। ३जनके च मेदि॰। जनीं वधूं वहति नयति वा यत्। ४नवोढाज्ञातिमित्रभृत्य-